
SPOMENICA
OSLOBODJENJA I UJEDINJENJA
GRADA SUBOTICE

SPOMENICA
OSLOBODJENJA I UJEDINJENJA
GRADA SUBOTICE

*Izdao odbor za proslavu
prilikom 20-godišnjice oslobođenja
i ujedinjenja Subotice*

1938

SUBOTICA

GRADSKA BIBLIOTEKA
br. 297151 19 78
SUBOTICA

O slobodenju i ujedinjenju našeg naroda prethodio je i u Subotici, i uopšte u severnoj Vojvodini, vekovni rad odličnih nacionalnih radnika jugoslovenstva. Narodni ideal: ujediniti sve južne Slovene i osloboditi ih austrijske i mađarske vladavine bio je izražen u mnogim pisanim i nepisanim redovima nacionalnih trudbenika bunjevštine i srpstva. Nacionalna svest je zahvatila dubokog korena u narodu, koji je, naročito za vreme velikog svetskog rata, očekivao ostvarenje svojih nada.

U Subotici je održan niz veleizdajničkih sudenja narodnim prvacima Bunjevaca i Srba, koji su kažnjeni po mađarskim vlastima zato, što su izrazili svoju simpatiju za Srbiju, koja je sve više nestajala u okupaciji Austro-Ugarske i Nemačke vojske. Narodni genij je probudio jugoslovenski život i u ovim krajevima. U mnogim bunjevačkim i srpskim domovima održavani su poverljivi sastanci narodnih prvaka na kojima su isprva vođeni samo razgovori o Jugoslaviji koja se izgrađivala u narodnoj mašti, a kasnije su već činjene i pripreme za njeno stvaranje.

Posle objave Vilsonovog programa o samoodređenju naroda Bunjevci su pohitali u Zagreb u tadašnji centar jugoslovenske akcije da traže savete i potpore. Pre nego što je usledio slom Austro-Ugarske monarhije i njene vojne snage skupili su se Bunjevci i Srbi u Subotici da na veličanstvenom narodnom zboru održanom u dvorištu „Hungarije“ preko puta od crkve Svete Terezije a u prisustvu deset hiljada naroda izaberu bunjevačko-srpski narodni odbor, koji će kasnije putem svojih delegata učestvovati u donošenju odluke, s kojom je izvršeno otepljenje Subotice i cele Vojvodine od Mađarske i ujedinjenje sa Kraljevinom Srbijom.

Deseti novembar 1918 godine je značajan dan za naš narod. To je dan manifestacije jugoslovenske narodne svesti i volje za ujedinjenje južnih Slovena, koji je održan još u vremenu, kada

je mađarska vlast bila u svojoj punoj snazi u Subotici. Bunjevcima, koji su već pola veka bili lišeni i najosnovnijih nacionalnih prava nuđeno je sada od mađarskih vlastodržaca sve kako bi se ispunili njihovi raniji zahtevi, ali su Bunjevci ostali pri svojim odlukama: da što pre ostvare svoju davno žuđenu slobodu. Narod je poput bujice donosio svoje odluke neznajući međutim, da li će moći da dođe u dodir sa srpskom vojskom od koje je očekivao ostvarenje narodnog ideala: svoje oslobođenje.

Mađarska vlast je objavila opsadno stanje i odredila preki sud, ali ni to nije zastrašilo vođe naroda ni sam narod da istraje u ovom istorijskom času u svom radu.

Bunjevački i srpski narod nastanjen na okolnim pustarama osećajući instiktivno veliki čas pohitao je desetoga novembra u Suboticu i preplavivši njene ulice klicao je na čelu sa svojim narodnim prvacima Jugoslaviji. Mađarske vojne i policijske vlasti bile su nemoćne prema ovako snažnoj manifestaciji narodne volje.

Jedna grupa bunjevačkih omladinaca: Gavro Čović, Andrija Čakić, Lazar I. Ivandekić, Andrija Mazić, Andrija Kujundžić, Remija Miljački, Stipan Vidaković, Lajčo Vidaković, Geza Perčić i Vinko Orčić, proneli su veliku hrvatsku zastavu kroz glavne ulice Subotice, kličući Jugoslaviji i pozivajući narod na veliki narodni zbor. Pojava nacionalne slovenske zastave po subotičkim ulicama izazvala je silno oduševljenje u narodu, a pretstavnici vlasti gledali su to sa rezignacijom.

Veliki narodni zbor je otvorio Dr. Stipan Matijević advokat, iznevši ciljeve skupštine. Govorio je o tome, da po Vilsonovim načelima pripada svakom narodu da sam rešava o svojoj sudbini. Ni Bunjevci neće ništa drugo nego da o tome donesu rešenje. Na njegov predlog izabran je za predsednika zbora Šime Milodanović austro-ugarski pukovnik. Za izvestitelja je izabran Dr. Jovan Petrović advokat, a za perovodu Dr. Joso Prčić advokatski pripravnik. Šime Milodanović zahvalivši se na izboru predao je reč župniku crkve Sv. Roke istaknutom nacionalnom radniku bunjevštine Blašku Rajiću, koji je održao ovaj govor:

— Rat je svršen. Ko je dobio, ko li je izgubio u tom ratu? Izgubile suratsredišnje vlasti: Nemačka i bivša Austro-Ugarska. A mi? Mi smo dobili!

Kako to? Tako da je monarhija svoje narode držala u stezi. Mi nismo imali škole, ni svoga materinskog jezika: od svakuda su nas isterali, ako smo progovorili našim maternjim jezikom.

Toga sad nema. Vilson, pretsednik Američkih Sjedinjenih Država, stavio je za uvjet mira, da se ovim potlačenim malim narodima ima dati sloboda.

Sloboda samoopredeljenja. Ona sadrži prvo, da oni ljudi, koji dosada nisu imali pravo glasovanja, otsada ga imaju, da sami odlučuju o svojoj sudbini. Drugo, da svi ti narodi imaju svoje škole, i svome jeziku mesta u uredima.

Naš jezik je jezik slavenski. Sotim jezikom možemo proći od Behrinskoga zaliva pa do Trsta, kroz pol svijeta. To znadu bivši zarobljenici.

Naš jezik je jugoslovenski kojim govore naročito oni Slaveni što su na jugu: Slovenci, Srbi, Hrvati, Bunjevci. Mi smo dakle svi jedan narod: sinovi majke Jugovića. Ko nas deli, taj je neprijatelj naš. Ako se pak mi sami dilimo, mi smo nerazumni ljudi. Baš kao onaj Mika, što je ubio magare umjesto zeca, pa kad su ga korili, on se još opire „zna Mika šta je zeka!“ Dakle mi, Jugosloveni: Bunjevci, Srbi mi smo dobili: jer od sada neće nas psovati, ako kod varoške kuće progovorimo bunjevački, neće nam šibati decu, ako ne znadu u školi rešiti zadatke na tuđem jeziku, neće nas istiskivati iz crkve, koje su naši oci gradili.

Ali moramo i sami raditi. Moramo se bar toliko latiti da primimo ove velike dare. Da ne činimo kao oni kad im reduša zgotovila na Božić užinu, a oni se stali nadotezati: jedan čak na njivi, drugi spava, treći pijan... čorba se zgusla pa se bacila. Tako mi, ako li oklivali budemo, neće nam koristiti ove velike pravice. Znam ja, da smo mi dugo bili svezani pa smo kao pilići, kad ih donesu sa salaša, odriše im noge, a oni drže noge i dalje ispružene, jer ne osećaju da su već slobodni.

Mi da činimo kao onaj prosjak, koji je od poroda šanadnih nogu sjedio i prosio. Kada ga je Sveti Petar iscielio, on od dragosti poskakajući hodijaše, i nikada više nije sjeo prositi. I mi skočimo slobodnim na noge lagane, ne sjedajmo više prosjačiti.

Kod nas narod čini razlike između djevojke i cure, na djevojku troše roditelji, među braća sve što je za nju, da se pristojno divojči. A „cura“ nosi što je s djevojke spalo, i ne smije u društvo.

Mi smo dosada „cura“ bili. Veliki, jedri, zdravi, ali cura. Nosili smo odeske ne sestrine nego tuđe kao ciganka. Sada nam je poslao Vilson pripređene svile, meke kumaše... Prava koja

nismo imali. Sada trebamo dobre krojače, koji će to za nas pokrojiti. Na vama sad stoji, građani, da odaberete u Narodni odbor ljude koji ume i hoće da vam kroje krasnu odiću, u kojoj ćete ići u društvo među slobodne sestre svoje: sa Srbijom, Bosnom, Dalmacijom, Hrvatskom... Birajte krojače mudro i oni će vam krojiti povoljno."

Govor Blaška Rajića je bio nekoliko puta prekinut urnebesnim klicanjem Jugoslaviji i odobravanjem. Nakon toga govorio je vođa Srba Dr. Vladislav Manojlović advokat, koji je izručio pozdrav narodnog odbora Bunjevaca i Srba iz Sombora. On je izjavio u ime Srba, da stupa u narodnu zajednicu sa Bunjevcima. Pozvao je skupštinu, da usvoji načelo narodnog samoodređenja i da učini sve što je potrebno za održanje mira i reda. Nakon toga je pročitao telegram narodnog odbora Bunjevaca i Srba iz Sombora:

„U duši smo s Vama, zajednički gredimo ostvarenju težnja jedinstvenog našeg naroda: Bunjevaca i Srba. Bratski pozdrav. Narodno veće Bunjevaca i Srba u Somboru."

Dr. Jovan Petrović je pročitao rezoluciju o tome, da se ujedinjeni narod Srba i Bunjevaca izjavljuje nadležnim da rešava o svojoj sudbini, a za izvršenje toga, kao i za očuvanje javnog mira i poretka bira narodni odbor Bunjevaca i Srba. Rezolucija je jednoglasno primljena i popraćena klicanjem Jugoslaviji. Rezolucija glasi:

„Bunjevci i Srbi grada Subotice održali su u nedelju pre podne u 10 sati narodni zbor pa je bilo do 10.000 posetilaca i koji je jednoglasno i s oduševljenjem doneo ovu odluku, donesenu na pripremnom zboru Bunjevaca i Srba subotičkih, održanom 10 studenog 1918 godine.

Bunjevci i Srbi grada Subotice svijesni svoga slovenskog imena, krvi i jezika, a primajući i usvajajući načela celoga kulturnog sveta, po kome svaki narod ima pravo odrediti sam svoju sudbinu, odlučuje da biraju mesni Bunjevačko-srpski narodni odbor, koji će imati zadatak da spremi sve što je potrebno za održavanje velike narodne skupštine koja će sa Srbima, Bunjevcima i drugim Slavenima Ugarske imati preko svojih zastupnika da rešava o sudbini našeg naroda u Ugarskoj. Odbor Srba i Bunjevaca koji se posle zbora danas konstituisao izabrao je sebi za predsednika g. Š. Milodanovića veleposednika, i bivšeg pukovnika 6 domobranskog puka, za potpredsednike g. dr. Jocu

Manojlovića, odvetnika i upravitelja srpske štedionice, i preč. Blaška Rajića katoličkog župnika, za tajnike g. dr. Jovana Petrovića-Čatu odvetnika i g. dr. Josu Prčića advokatskog kandidata.

Odbor je zatim rešio da osnuje narodnu stražu, koju će Bunjevci i Srbi oficiri obrazovati. Odbor ovaj moli, da se, s obzirom na to što broj Bunjevaca i Srba prelazi 60 000 duša, ovom odboru dozvoli da na glavni zbor pošalje 7 umesto 5 narodnih poslanika. Ujedno izveštava da je za izaslanike izabrao potpretsednika gg. Blaška Rajića, tajnika dr. J. Petrovića i dr. Josu Prčića, dalje gg. dr. Stipana Matijevića, dr. Vladislava Manojlovića, dr. Josipa Vojnić-Hajduka i Tomu Tumbasa.

(Kasnije su izabrani za potpretsednike Narodnog odbora Bunjevaca i Srba Vojislav Stanković i dr. Babijan Malagurski, koji na dan osnivanja odbora nije se nalazio u Subotici.)

Pošto je pročitana rezolucija, Narodni zbor je izabrao 40 lica u Narodni odbor Bunjevaca i Srba. Kasnije je ovom Odboru pristupilo još 92 lica, većinom posle oslobođenja.

Članovi Narodnog odbora Bunjevaca i Srba bili su: Aradski Ignjat, Aradski Vojin, Bajić Petar, Bogišić Ilija, Budinčević Šimun, Čović Gavro, Čović Grga, Čović Nikola, Čović Toma, Čakić Andrija, Dedakin Nikola, Dimitrijević Bogdan, Dulić Marko veleposednik, Dulić Mate činovnik, Dulić Mate zemljoposjednik, Đelmiš Gavro trgovac, Đelmiš Mate mlinar, Evetović dr. Matija profesor, Gencel Petar činovnik, Grbić Jovan, Isaković Vojin zemljoposjednik, Ivković Ivandekić Ivan inženjer, dr. Ivković Ivandekić Mirko advokat, Jurić Bela zemljoposjednik, Jurić Boda trgovac, Jurić Marko zemljoposjednik, Kirjaković Branislav bankovni činovnik, Kopunović Lojzija posednik, Košić Milan, Kovačević Antun zidar, Krnajski Jović Djura zemljoposjednik, Krnajski Jović Marko, Krnajski Jović Stevan, Krnajski Mata zemljoposjednik, Krnajski Puškaš Bogdan zemljoposjednik, Krnajski Puškaš Vlada zemljoposjednik, pop Kujundžić Ilija, Kujundžić Mijo, Kurteš Miloš trgovac, Lepedat Ilija, Lučić Maća mesar, Ludajić Isa paroh, Malagurski Alba, Malagurski dr. Babijan, Malagurski Joso, Malagurski Vranje zemljoposjednik, Malušev Milan trgovac, Manojlović Cvetko, Manojlović Dušan, Manojlović dr. Jovan advokat, Manojlović dr. Vladislav, Matković Antun, Matković Nikola, Marodić Milan, Matijević dr. Stipan advokat, Mazić Andrija, Međanski Gliša veleposednik, Mijatov Mladen zemljoposjednik, Miladinović dr. Borivoj lekar, Miladinović dr. Radivoj advokat, Milodanović Marijan, Milodanović Šime, Miljački Akapit, Miljački Remija, Mukić Josip činovnik, Nedeljковиć Miladin, Novaković Marko, Ognjanov Đurica zemljoposjednik, Ognjanov Pera učitelj, Ognjanov dr. Svetozar, Orčić Vinko, Olka Kala, Orčić Lazar, Ostrogonac dr. Bela lekar, Pavluković Pajo posednik, Pejić T. Marko, Pendžić Đurica, Pešut Ivan, Petrović dr. Jovan, Pijuković Šandor, Pilić Miloš paroh, Poljaković Lazo posednik, Prčić Ive posednik, Prčić dr. Joso adv. pripravnik, Prčić Miško zemljoposjednik, Prčić Veco zemljo-

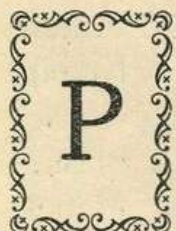
posednik, Prodanović Stevan bankar, Protić Marko sveštenik, Pušin Dančika zemljoposednik, Radić Milenko posednik, Rajčić Šandor direktor banke, Rajić Blaško župnik, Ruski Jefta mesar, Sarić Marko posednik, Segedinčev Toša posednik, Skenderović Mate činovnik, Stanković Vojislav direktor banke, Stantić Bela činovnik, Stantić Šimun zemljoposednik, Stojković Dušan učitelj, Stojković Đoka advokat, Stipić Lojzija posednik, Sudarević Veco posednik, Svirčević Bogdan upravitelj srpske škole, Svirčević Dušan upravnik električne centrale, Šibalić Ilija pekar i trgovac, Teodorović Kosta trgovac, Terzin Dušan trgovac, Tumbas Antun radnik, Tumbas Ivan, Tumbas Lajčo, Tumbas Marko, Tumbas Stipan, Tumbas Toma, Vasiljev Marko posednik, Vidaković Felo, Vidaković Hadnađev Gabor trgovac, Vidaković Stipan trgovac, Vidaković M. Veco posednik i trgovac, Vizin Andrija radnik, Vojnić Hajduk dr. Josip advokat i posednik, Vojnić Hajduk Šandor posednik, Vojnić Tunić pop Ante, Vojnić Tunić Ivan profesor gimnazije, Vojnić Tunić Joso posednik, Vojnić Tunić dr. Stipan advokat, Vojnić Tunić Time posednik i činovnik, Vujković Lamić Lajčo gostioničar, Vukov Grga posednik, Vukov Grboš Marko posednik, Vukov Grga gostioničar, Vuković Joso (Đido) zemljoposednik, Zvekić Petar profesor.

Nakon izbora narodnog veća omladinci su ponovo proneli kroz grad veliku hrvatsku zastavu, koju je sašila gospođa Stipana Vidakovića. Omladinci su se popeli na toranj gradske kuće i u znak slobode i oslobođenja istakli je na toranj.

Za kratko vreme pojavila se u stanu g. Vojislava i gđe Olge Stanković grupa srpskih omladinaca na čelu sa Aleksandrom Suvajdžićem i pošto su dobili jednu srpsku zastavu, koju je gđa Olga Stanković sašila u društvu sa gđom Marom Dorđević, odneli su je također na toranj i tu su je istakli pored hrvatske zastave.

Desetog novembra 1918 godine bilo je veliko narodno veselje na mnogim trgovima, gde je narod igrao kolo i gde su pevali poznatu bunjevačku pesmu: Nek se znade da Bunjevac živi.

Istoga dana osnovana je i Bunjevačko-srpska narodna garda. Garda je bila vojna sekcija narodnog odbora Bunjevaca i Srba.

Prema originalnim dokumentima oficiri Bunjevačko-srpske narodne garde bili su:

Komandant potpukovnik Milan Viličić. Njemu su bili dodijeljeni: kapetan Jovan Iskrić i potporučnik Ivan Malagurski nastavnik građ. škole.

Komandir I. čete kapetan Ervin Šlemin. Njemu su dodeljeni: poručnik Milivoj Bešlin, poručnik Dobrivoj Savić, potporučnik Andrija Čakić.

Komandir II. čete kapetan ing. Ivan Ivković Ivandekić. Njemu su dodeljeni poručnik Žarko Petrović, potporučnik Andrija Mazić, potporučnik Gavro Čović i zastavnik Remija Miljački.

Komandir mitraljeske čete poručnik Nikola Iskrić. Dodeljeni su mu potporučnik Ljudevit Kopunović i zastavnik Marko Pejić Tukuljac.

Komandir čete u Aleksandrovu potporučnik Nikola Suvajdžić.

Komanda mesta: poručnik Ilija Lepedat, poručnik Lazar Orčić i potporučnik Aleksandar Suvajdžić.

Komanda pošte: poručnik Stevan Prodanović, poručnik Slavko Kačanski, kapetan Sava Janković i đak redov Jovan Milekić.

Osim ovih bili su članovi Narodne garde: potporučnik Josip Mikšić, potporučnik Vojislav Orčić, zastavnici i đaci narednici: Andrija Kujundžić, Vojislav Gabrić, Stipan Vidaković, Lajčo Vidaković, Dušan Stojković, Mihajlo Temunović, Ozren Pilić, Lazar Ivković Ivandekić i Geza Prčić.

Momčad Bunjevačko-srpske narodne garde bila je sastavljena ovako:

I četa. Aradski Danilo, Babić Ivan, Bačić Lazo, Bašić Palković Stipan, Bačlija Pera, Bedić Marko, Benedek Maća, Bertuš Šime, Bošnjak Josip, Bašić Palković Nesto, Bošnjak Pere, Bačić Nesto, Budinčević Lojzija, Bukvić Blaško, Buljovčić Antun,

Buljovčić Grgo, Crnković Ivan, Curnić Dušan, Curnić Milan, Cvijin Lenard, Dulić Mate, Đurđević Jovan, Evetović Franjo, Fabijanović Jakob, Fabijanović Lojzija, File Lajčo, Francišković Boza, Francišković Josip, Gabrić Ivan, Gabrić Luka, Gabrić Stipan, Gabrić Veco, Gavrić Aleksa, Gavran Šime, Govorković Marko, Grčki Bogdan, Grca Antun, Huska Bolto, Horvatski Gustika, Ilovac Bela, Jaramazović Andrija, Jaramazović Franjo, Jelašić Antun, Jovičić Pavao, Jurković Jašo, Jurković Antun, Kačmarčev Nikola, Kopilović Ivan, Kopilović Stipan, Kovačević Mijo, Kričković Nesto, Kujundžić Marijan, Kuntić Martin, Latki Grgo, Letić Blaško, Malušev Marko, Marjanušić Marko, Marjanušić Stipan, Matković Josip, Merković Franjo, Milašin Antun, Miladinović Veco, Miljački Bartul, Neorčić Marko, Neorčić Števo, Pejić Jakov, Pejić Šime, Pešut Ignjat, Petin Marko, Petrić Marko, Perčić Ivan, Poljaković Ivan, Poljaković Vince, Pozderović Bela, Prčić Albe, Prčić Blaško, Prčić Geza Nikola, Prčić Grga, Prčić Miško, Romić Bernard, Rudić Stipan, Sarić Šime, Seleši Bela, Stipančević Josip, Stipić Nikola, Stipić Šandor, Sudarević Gustika, Suvajdžić Đena, Šarčević Ivan, Šarčević Mate, Ševčić Jakov, Šimoković Josip, Šinković Bela, Temunović Antun, Tešić Pavle, Tumbas Antun, Vasiljev Velimir, Vidaković Stipan, Vojnić Ive, Vojnić Josip, Vojnić R. Pere, Vojnić Zelić Bela, Vuković Antun, Zvekanov Paja.

II četa. Babijanović Martin, Bačić Vranje, Bajić Stipan, Bedić Nikola, Boldog Kalor, Bolvar Antun, Bošnjak Grga, Bošnjak Jakov, Bošnjak Luka, Bošnjak Mate, Brčić Kostić Stipan, Budanović Šandor, Cvorkov Djurica, Čović Kalor, Deker Josip, Dulić Veco, Djurdjević Kosta, Fabijanović Veco, Francišković Gabor, Gabrić Joško, Gabrić Pere, Gabrić Pero, Gabrić Stipan, Galković Josip, Glavčik Mate, Gršić Bono, Halašević Lojzija, Ivić Stipan, Jackov Stipan, Jackov Sava, Jaramazović Ivan, Kantor Šimon, Kačanski Danilo, Kertes Stipan, Konjović Josip, Koporec Pavle, Kopunov Beno, Kopunović Šandor, Kopunović Franjo, Košić Marko, Kovačević Dančo, Križanović Josip, Križanović Marko, Kubičković Nikola, Kujundžić Beno, Kujundžić Marko, Latki Mate, Lipašinović Mijo, Mačai Stipan, Malagurski Geza, Marić Isidor, Marjanović Marko, Marjanušić Stipan, Marković Djula, Mate Jovan, Matković Antun, Matković Mića, Mihaljević Josa, Milašin Veco, Musin Lazo, Ognjanov Lazar, Orčić Vince, Perčić Pere, Perušić Luka, Pivnički Danilo, Pokrić Mate, Poljaković Jakov, Poljaković

Josip, Prica Mijo, Rajčić Stipan, Rajin Nikola, Rakić Isa, Romić Vranje, Rožumberski Pere, Rudinski Mijo, Sabić Pere, Sekulić Antun, Stantić Antun, Stantić Lajčo, Stojančević Laza, Suturović Stipan, Šabić Pero, Šibalić Rada, Šiška Lojzija, Tikvicki Nikola, Tomašić Djuro, Tonković Andrija, Tumbas Albe, Tumbas Antun, Tumbas Djuka, Tumbas Mijo, Vasiljević Lazar, Velicki Aleksandar, Vidaković Djeno, Vidaković Joško, Vojnić Hajduk Pero, Vojnić Purčar Nikola, Vukmanov Šimokov Lojzija, Vukov Grgo, Vuković Gabor, Vuković Lojzija, Zvekanov Veco, Žolnai Blaško.

Mitraljesko odelenje. Alčin Milan, Bačić Stevan, Bajić Stipan, Balažević Grga, Bešlagić Pero, Bošnjak Joso, Božaković Miško, Breščanski Remija, Budinčev Antun, Čović Martin, Dulić Lazo, Dulić Marko, Džavić Martin, Evetović Miško, Hatvani Ivan, Ivković Miša, Ivković Đeno, Ivanović Marko, Jević Antun, Katrinkov Nikola, Kopunović Nestika, Major Šandor, Marcikić Josip, Marić Isa, Miklenović Franjo, Miković Martin, Milodanović Felo, Mišković Luka, Neorčić Mate, Orčić Pajo, Orčić Stipan, Orčić Vranje, Ostrogonac Vranje, Pisanić Geza, Poljaković Veco, Prčić Geza, Rajić Ivan, Segedinčev Milorad, Sekulić Antun, Stantić Antun, Stipić Stipan, Šarčev Milan, Tikvicki Josip, Vizin Nikola, Vojnić Ivan, Vojnić Pere, Vujković Stipan, Vuković Joso, Vuković Mate, Zvekanov Bela.

Ispostava u Aleksandrovu. Aracki Radivoj, Bojić Dušan, Brančić Dušan, Brančić Vojin, Čamprag Bogdan, Čapo Stipe, Đurašev Nikola, Gršić Barna, Hrvatski Grgo, Kolar Antun, Kopunov Antun, Kragujev Tima, Krnajski Đuro, Krnajski Sima, Lajčo Stipan, Marjanov Miloš, Pejić Blaž, Pendžić Milan, Pendžić Vasa, Racić Milovan, Radulov Obrad, Rakić Maksim, Rakić Uroš, Vasiljev Momir, Vojnić Tunić Joso, Vujković L. Lojzija, Zvekić Đura, Zvekić Kamenko, Zvekić Laza.

Narodni odbor Bunjevaca i Srba, kao i njegova garda radili su u prvom redu na tome, da održe red i mir u gradu, koji je bio poljuljan početkom rasula u mađarskoj vojsci. Vladala je potpuna neizvesnost u pogledu boravka srpske vojske. Protuslovne vesti stvorile su čas uzbuđenje, čas radosti kod slovenskog življa. Mađarsko narodno veće, koje je već ranije osnovano, ponudilo je fuziju Narodnom odboru Bunjevaca i Srba, ali bez uspeha.

Mađarsko gradsko pretstavništvo održalo je 11 novembra svoju poslednju sednicu. Na ovoj sednici je prviput održan

govor na jugoslovenskom jeziku. Govorio je član veća Dr. Stipan Matijević, koji je prijavio obrazovanje Narodnog odbora Bunjevaca i Srba. Za vreme govora Dra Stipana Matijevića, narod na galerijama priredio mu je burnu ovaciju.

Narodni odbor Bunjevaca i Srba postepeno je postao gospodar situacije. Bunjevačko - srpska narodna garda bila je siguran čuvar mira i reda, te je uspela da uguši nekoliko manjih pobuna u mestu i okolini, koje su organizovali vojni begunci i razbojnici.

Još pre no što su bunjevački i srpski prvaci vršili svoju dužnost u Subotici, javili su se u Zagrebu kao članovi Južno-ugarskog kluba Narodnom veću Slovenaca, Hrvata i Srba Dr. Mirko Ivković Ivandekić, Dr. Stipan Vojnić Tunić, Dr. Matija Evetović i Stipan Buljovčić, da obrate pažnju jugoslovenske javnosti pod Mađarima i Austrijom na Bunjevce u Vojvodini. Dr. Mirko Ivković Ivandekić je tražio, da se izvesti srpska vojska koja jo došla već do Oršave, da na severu Vojvodine žive Bunjevci, koji je istovetan narod sa srpskim, hrvatskim i slovenačkim narodom pa da srpska vojska i njih oslobodi.

Na ovu molbu je Narodno veće telegrafski izvestilo srpsku vojsku, odakle je primljen odgovor da je srpska vojska prešla Dunav i ide u pravcu prema Subotici.

Dr. Mirko Ivković Ivandekić i Dr. Stipan Vojnić Tunić vratili su se zbog toga u Suboticu i stigli su 13 novembra 1918 godine, kada su se već hrvatska i srpska zastava vijale ponosno na tornju gradske kuće. Niko međutim nije slutio, da će srpska vojska toga dana oživotvoriti vekovni san Bunjevaca i Srba: oslobođenje.

13 novembra 1938 godine, kasno posle podne pronela se vest o prodiranju srpske vojske na sever. Šef mađarske policije Dr. Mikloš Breščanski je izdao plakat na srpsko-hrvatskom, kao i na mađarskom jeziku. Upozorio je građanstvo, da srpska vojska dolazi u Suboticu i pozvao ga je da prema srpskim četama građanstvo bude predusretljivo i neka ne demonstrira protiv njih.

Narodni odbor Bunjevaca i Srba držao je zasedanje u gradskoj kući i rešavao pitanja javne bezbednosti. U jednom trenutku sav uzbuđen od radosti upao je u dvoranu Ivan Marcikić, kancelista velikog župana i rekao:

— Srpski major Mihailo Bodi je telefonirao sa Nadfinjske železničke stanice... srpska vojska je stigla na Žednik i za kratko vreme biće ovde.

Sledio je tajac za tren oka a zatim iz stotina grla izašlo je uzbuđeno i radosno klicanje: Živela srpska vojska.

Prisutni članovi Narodnog odbora Bunjevaca i Srba krenuli su odmah na stanicu da dočekaju oslobodilačku srpsku vojsku.

I članovi mađarskog narodnog veća i pretstavnici gradske uprave pošli su na železničku stanicu, te su sačinjavali jednu manju posebnu grupu. Policija je bila stavljena u pripravnost, a trgovci u Kralja Aleksandra ulici brže-bolje zatvorili su svoje radnje, misleći da je po sredi prevara i da dolazi razbojnička zelena garda sastavljena od vojnih begunaca mađarske vojske.

Voz je još bio kod skretnice. U polumraku po kišovitom vremenu stajali su ljudi pred peronom i gledali dve lampe lokomotive koje su rasle svakim okretom točkova i najednom zasjale kao sunce.

Kada je voz stao na stanici kao da su se svi okamenili i onemili. Od silnog uzbuđenja niko nije mogao da izusti ni jedan poklik, ni jednu reč. Ovaj nemi tajac presekao je pozdravom srpski vojak koji je stajao sa puškom u ruci na lokomotivi da čuva mašinovođu i obezbedi putovanje. On je rekao energičnim, dubokim glasom:

— Dobro veče!

— Bog ti dobro dao — glasio je odgovor i nastalo je urnebesno klicanje, koje je trajalo više minuta.

— Živio... živio... živela srpska vojska... živili oslobođioci... živili junaci... živila braća...

Lazar Stipić, novinar, kada je voz ušao na stanicu, pogledao je svoj sat i došapnuo svom susedu Dušanu Manojloviću:

— 6³⁵! Finis Hungariae!

U sledećem trenutku pojavili su se na prozorima srpski oficiri i vojnici. Ljudi, koji su čekali na stanici, plakali su od uzbuđenja i radosti. Srpski oficiri major Mihajlo Bodi i potpukovnik Anta Živulović sišli su prvi sa voza.

Kiša počinje da pada sa snegom. Zima je. Svi stoje i slušaju govore.

Zatim se frenetično klicalo: „Živela srpska vojska! Živeli srpski junaci! Živela braća! Živeli oslobodioci!“

Za nekoliko trenutaka po dolasku voza upoznali su se oficiri sa prvacima našim. Anta Živulović i Mihajlo Bodi, rukovali su se sa članovima Narodnog odbora. Za tren oka bili su svi srpski vojnici na stanici u potpunom redu pod oružjem. Jedan odred vojske opkolio je staničnu zgradu. To je bio drugi bataljon 8 pešadiskog puka u staroj srpskoj uniformi. Umorni ratnici, mršavi, očeličeni borbom. Svaki ratnik po jedan junak. Disciplinovan, miran, svestan. Većina su u opancima u kojima su prešli albansku Golgotu i solunsku Pobedu.

U gradu se brzo saznalo za dolazak srpske vojske. Mnogi su se uputili prema stanici, ali su ih već na putu sreli. Građanstvo je oslobodilačkoj srpskoj vojsci priredilo burne manifestacije na ulici. Oduševljenom klicanju, grljenju i ljubljenju nije bilo kraja.

Vekovni snovi naših rodoljuba bili su ostvareni.

Oslobodilačku srpsku vojsku pozdravio je s dobrodošlicom Šime Milodanović predsednik Narodnog odbora Bunjevaca i Srba, zatim je uzeo reč potpredsednik gradske opštine Dr. Lajoš Dembic, koji je u ime mađarske gradske uprave izjavio, da subotički narod srdačno i prijateljski prima srpsku vojsku uveren, da je ona zato došla, da nas spasi od neprijatelja i nereda.

Dr. Jovan Manojlović je zatim jednim oduševljenim govorom pozdravio oslobodioce rekavši:

— Draga braćo! Kosovski osvjetnici! Iznenada nam stiže vest da nam dolazite, ne mogosmo učiniti pripreme za dostojan doček, ali Vas ovde u Subotici beloju čeka 70.000 Bunjevaca i Srba raširenih ruku da Vas prigrle na tople bratske grudi. I da niste krv od naše krvi, i da niste kost od naše kosti, s ponosom bi dočekali najslavniju armiju celoga sveta... a kamo li braću rođenu.

Braćo! Ako je sanak, lep je sanak, svet nek mu se divi... ali braćo draga, nije ovo san, nije san. Neka zapeva Ravijojla vila: Sad je java, što sam dosad snila. Dobro nam došli braćo!"

U ime mađarskog narodnog vića pozdravio je dr. Emil Havaš ovako:

— Braćo! Povirenjem mađarskog narodnog vića pozdravljam vas u ime subotičkog mađarskog građanstva. Ne samo sa prijateljstvom, nego vas i ljubavlju dočekujemo. Narod mađarski sa vašim narodom zajednički je četiri godine patio. Kako se miru približujemo, vas kao izaslanike jedne slobodne demokratske države pozdravljamo u ime mađarskog demokratskog naroda. Bog vas doneo."

Njegov govor bio je burno pozdravljen. Klicanju srpskoj vojsci i Jugoslaviji nije bilo kraja. Žene i devojke okitile su cvećem zapovednike srpske vojske, kao i svakog vojnika, a u ime oslobodilačke srpske vojske govorio je potpukovnik Ante Živulović kratko, odrešito:

Zahvaljujem na dočeku. Mi dolazimo da održimo red i poradak. Ja sam vojnik, nisam prijatelj nikakvih parada, samo vršim svoju vojničku dužnost. Nadam se da će skorašnji mir doneti svima zadovoljstvo. Živio narod.

Dr. Jovan Petrović je bio tumač svih ovih govora na srpskom, odnosno na mađarskom.

Srpska vojska je zatim zaposela poštu i telegraf, kasarne i druge važnije objekte.

Gospodin Ante Živulović i Mihajlo Bodi pošli su zatim uveče u gradsku kuću u većnicu Narodnog odbora Bunjevaca i Srba, gde su bili dočekani zanosnim oduševljenjem. Sakupljeni članovi narodnog odbora Bunjevaca i Srba i veliki broj dama razdragano su pevali sveslovensku, srpsku i hrvatsku himnu i razne nacionalne pesme. Prvi put u istoriji Subotice čule su se ove pesme u gradskoj kući.

Vođa Bunjevaca Blaško Rajić pozdravio je komandante srpske vojske generalštabnog majora Mihajla Bodi i potpukovnika Antu Živulovića sa ovim rečima:

„Gospodo!

U ime bunjevačko-srpskog narodnog vića, u ime 70.000 Bunjevaca i Srba, koji u ovom gradu stanuju, čast mi je pozdraviti vas, kao vođe pobedonosne srpske vojske, kao osloboditelje potlačenih naroda ispod teškog jarma. Zveket vašeg

oružja, gospodo, to je glas zvona, što navišećuje vaskrsenje naše; tresak topova vaših, koji dolaze, porušiće kule i gradove u kojima je sazidana sila što je nas tlačila; dva krila slavne pobjedničke vojske vaše mi smatramo kao dvi raširene ruke naše majke Jugoslavije. To su ruke krute i čvrste od više nego četverogodišnjeg ratovanja, ali ih se mi ne bojimo, već vas molimo da nas one prigrle i pritisnu na grudi materinske.

Neka nas boli, ništa zato, ali će taj zagrljaj pokidati lance naše i srušiti jaram pod kojim smo dosad čamili, pa ćemo biti slobodna dica u krilu mile majke, naše majke Jugovića. Dobro nam došli, živili!

Svi su zajedno zapevali: „Orao klikće sa visine!“

Tek tada smo ugledali slobodu naroda koju hoćemo da upotrebimo za svoje pravo, pisao je kroničar toga vremena.

U toku noći krstarili su subotičkim ulicama srpski vojnici osmog pešadiskog puka zajedno sa članovima srpsko-bunjevačke narođne garde. Narodni odbor je priredio banket u čast komandanata srpske vojske u kafani „Zlatno Jagnje“. Tu je održano nekoliko oduševljenih zdravica.

Narod je saznao za dolazak srpske vojske tek 14-oga ujutru. Svi su pohitali u centar grada da pozdrave oslobodilačku srpsku vojsku. Na svakom koraku priređene su srpskim vojnicima oduševljene manifestacije i narod je na svoj način slavio svoje oslobođenje.

Četrnaestog novembra ujutro stigao je drugi odred 8-og pešadiskog puka zajedno sa komandantom puka potpukovnikom Mihajlom Nedićem. Narod je oduševljeno primio vojsku i kitio ih cvećem i celivao ih ulicama. Posle podne stigao je odred Dunavskog artileriskog puka sa pukovnikom Vladislavom Krupeževićem na čelu. On je postao prvi komandant grada Subotice, a potpukovnik Milan Atanacković komandant železničke stanice. Poručnik Dragoslav P. Đorđević postao je šef vojne policije.

Toga dana mađarski oficiri upućeni su posebnim vozom za Budimpeštu, utvrđena je demarkaciona linija, koja je od prvoga časa smatrana za granicu Jugoslavije.

Pučka kasina, jedina bunjevačka ustanova, koja je organizovala zbor od 10 novembra 1918 godine, bila je žarište jugoslovenske svesti. Kao košnica, ona je bila dan i noć prepuna nacionalnih ljudi i srpskih vojnika.

Mađarska gradska uprava ostala je na svome mestu i učinila je poslednje pokušaje da postane gospodar administrativne vlasti. Mađarsko narodno veće je nastojalo, da pridobije Bunjevce i Srbe, da pošlju svoje poslanike u Budimpeštu zbog izbora predsednika mađarske republike. U isto vreme deljeni su plakati predsednika mađarske vlade Mihajla Karoljija u kojima je pozvao Bunjevce, Srbe i ostale manjine na teritoriji Mađarske, da se ne otcepe od Mađarske, već ostanu u okviru dotadanje države, pa će nov mađarski režim ispuniti njihove nacionalne zahteve. Bunjevci i Srbi Subotice jednodušno su odbili ove ponude i činili su pripreme za preuzimanje administrativne vlasti.

Svaki dan je izgledao kao praznik. Ljudi su napustili svoj svakodnevni posao i slavili su oslobođenje. Grabili su srpske vojnike za goste i takmičili su se građani u tome, ko će lepše da pozdravi i pogosti srpske junake, koji su prolazeći pored svojih porušenih domova, grobova svojih streljanih očeva i braće, prodirali se jasnom svešću napred na sever da oslobode svoju jednojezičnu i svoju jednokrvnu braću.

Srpska vojska je preuzela svu vojnu vlast u Subotici i otpremila je posebnim vozovima u Mađarsku četiri puka mađarske vojske, koji su se još nalazili u Subotici.

Stari bunjevački list „Neven“ 17-og novembra ponovo je počeo izlaziti, sada kao dnevni list.

Šedamnaestog novembra su priredene velike manifestacije naroda srpskoj vojsci. Srpska vojska je u povorci pošla pred crkvu Sv. Roke, gde je bio župnik Blaško Rajić, koji je pretstavnike vojske dočekaao na crkvenim vratima. Tu je Anka Malagurski predala komandantu mesta Vladislavu Krupeževiću buket cveća, a Blaško Rajić je na čelu svoga naroda održao divan govor.

„Veliča duša moja Gospoda i obradovao se duh moj u Bogu, spasu mojemu. Ove riči uzimam iz usta pričiste Bogorodice. Zašto je veličala majka Bogorodica Gospoda? Zato što je zbacio sa priestola silne, a uzvisio ponižene.

Dragi moji slušaoci! I ja zato veličam Gospoda i moj se duh zato obradovao u Bogu Spasu mojemu. One silne, one ohole koji su nas ugnjetavali zbacio je Gospod sa priestola, one ponižene, one satrvene, one što su ih silni pregazili, one je uzvisio svemožni! Zato, eto, veliča duša moja Gospoda! Zato se obradovao duh moj danas, u dan uzvišenja poniženih. Pa kako se je to dogodilo? Evo ovako: Bio jedan narod. I sada je još živ. Narod malen na broj, ali veliki u ljubavi prema istini i pravdi, u ljubavi prema braći svojoj. To je narod srpski. Bog je pomogao taj narod, pa se je on još prija oslobodio jarma nekrstova, i zuluma turskoga. Sloboda je slatka bila, a ljubav je gonila narod srpski da podeli slatku slobodu sa još potištenom braćom svojom. Prije nekoliko godina skoče Srbi na noge lagane, zaletе se i oslobode braću svoju što su u Maćedoniji i oko Kosova ravnog, oslobode ih krutog i dugoljetnog turskoga gospodstva. Ali su imali još mnogu braću svoju koji su još u većoj bedi i nevolji čamili: u duhovnoj slipeoći. To smo bili mi, koji smo pod takim stegom bili da nismo mogli ni „Oče naš“ molitvu Gospodnju na svom jeziku naučiti; poterali su nas iz crkve, iz one, koju su oci naši sagradili.

Srbi su htili i nama pomoći. Ali ih je skupo stalo. Sudbina

njihova je bila ista što je i sudbina Spasiteljeva: progonstvo, smrt, uništenje. Ali ih Bog nije ostavio. Isukrst je rekao: ko hoće moj učenik da bude, neka zataji sebe, neka uzme križ svoj i slijedi mene. Srpski narod je pravo shvatio reči Spasiteljeve: ljubav koja je Spasa — Boga nagonila da primi križ, muku i smrt, ta je ljubav, ljubav za braću, navela narod da ovaj primi poniženje i muke, da pođe na Golgotu za spas braće svoje. Mogli su se oni radovati svojoj slobodi ali oni su rađe primili križ i muke. Izagnani iz zavičaja svoga, ostavili nejačad svoju u kolivci, ženu, sestre, oca i majku na milost krutoga silnika, krvarili su po svim bojištima, uvijek u prvim redovima gdi je smrt vladala. A što im je najteže bilo, borili su se sa braćom onom koje su baš osloboditi htili. Naš krvoločni silnik prinudio je nas da se borimo baš protiv rođene braće svoje, da idemo u sukob onima koji idu da nas oslobode, smrću da plaćamo onima koji nam život donose!

Na nama se izvršila ona narodna: kad su Turci dedu silovali da on kolje troje unučadi...

Ima u Srbiji jedna gora zove se Crni Vrh. Crna je, jer je u crno zavila 70 000 majka i supruga i sestara, jer tamo leži 100.000 naše braće i dice, a u crno zavila 30.000 srpskih majka, seja i supruga. Naš tlačitelj slao je samo našu braću i dicu da bi braća braću klala i iskorjenila se. Ali se je ljuto prevario, jer je Crni Vrh postao bjeli vrh od kostiju 70 000 braće rođene. Krv naše dice i krv srbijanske braće naše ujedno se slila i niko je više razdiliti neće. Kostii su se njime izmešale i nitko ih više razabrati neće; ostajemo jedna krv, jedno telo do vjeka vjekova.

To je učinila svemoćna ruka Božija. Poniženje, koje nam je silnik čovik naneo, Bog je upotrebio da nas time uzvisi. Jer i mi smo poniženi bili. Ta kuda ćeš veće poniženje, nego kad moraš da dižeš ruku na brata, da mrtviš onoga koji ti širi ruke da te primi u bratski zagrljaj? Desnica Božija je učinila da smo mi ipak oslobođeni ispod vlasti tlačiteljeve, a oni koji su za nas sve izginuli, osim jedne časti, da su sve natrag dobili još triput više i dostigli za čim su težili. Za to slava, hvala prvo Bogu, a onda miloj braći našoj, koji su iza muka i Golgote evo došli slavni, dični, kao osloboditelji naši.

Hvala vam dična braćo! Bog vam platio obiljem blagoslova svoga.

Nego jednu molbu stavljam na Vas: izvinite što vas ne primamo tim oduševljenjem, tom slavom kako ste vi to zaslužili. Uzmite u obzir da smo mi kroz stoljeća u bokagijama i sporama bili, pa sada kada su spale s rukuh i noguh naših, ne znamo, nevešti smo micati bez tjih okova...

Molim vas budite milostivi: uzmite nas ispod pazuha, dižite nas, vodite nas dok ne naviknemo na slatku slobodu. Onda ćemo s vama rame uz rame raditi za ljepšu budućnost mile naše Jugoslavije!

Sada pak dajemo hvalu Svevišnjemu svi skupa pred žrtvenikom njegovim, da njegovo delo bude u nama učvršćeno i blagoslovljeno."

Posle govora je bila Božja služba, na kojoj je mešoviti hor otpevao „Tebe Boga hvalimo“, a zatim „Lijepu našu domovinu“.

Među ovim zidinama prvi put se orila naša himna. Prvi put je Bunjevac osetio taj veliki lepi osećaj da je svoj na svome.

Posle svete mise pred crkvom Sv. Roka ponovile su se svečanosti i manifestacije i narod je klicao vojsci: Zdravo braćo, zdravo osloboditelji!

držano je blagodarenje i u pravoslavnoj crkvi, gde je paroh Marko Protić pozdravio srpsku vojsku sa jednim govorom. On je rekao:

„Draga braćo!

Da mi je govor silniji od jerihonskih truba, da su mi oči svetlije od zvezda i da su mi mišići finiji od svilenog tkiva, još ni onda ne bi bili kadri istinski pokazati bezgraničnu snagu neslućena, radosna osećanja što mi se danas u grudima razliva.

No tako ovoga časa ne osećam jedino ja. Ja čujem kako srcu mome priželjkuju, i sva srca vaša, mojih vrljih Subotičana. Ja razumem poruke, navale vaših zažarenih očiju, da budem što snažniji, što odrešitiji, što topliji u izrazima ljubavi i bratskog zagrljaja, sa ovom našom braćom svetla čela i poštena obraza...

Danas ja to ne umem činiti. Danas neću kititi, danas neću veštački da biram reči. Ovoga časa hoću da govorim prosto od srca srcu, svojski. Hoću da ova naša braća oseće onu milu prostodušnost srpskog praga... Dosta su se bili po tuđini, danas treba da se osećaju da su kod kuće, da su kod svojih najrođenijih.

Sa ovoga svetoga mesta sa kojega u ime Hrista Boga govorim, te u ime Oca i sv. Duha, kojem sam uvek verni sluga bio, primite napaćena proslavljena braćo obilati blagoslov za neizmerno uzdanje u njega i za dobra dela vaša.

Vi niste ni onda posumnjali u Boga, kada vas je besgermanski razvijao sa ognjišta vaših. Vi niste ni onda očajavali u milost božju, kada ste, hladni i gladni, išli kroz neprohodne planine arbanaške: vi niste roptali na Boga ni onda kada vas je sinja Adrija, more i duga beda tamanila... Za takovu veru bi i Spasitelj rekao da je bolje ni u Izrailju nema! Takom ste samo verom, uz pomoć svojih hrabrih mišića mogli izvojevati pobedu najlepšoj ideji od kako je sveta, bratstva i zajedničarstva, ideji slobodnoga narodnoga samoodređivanja... To je

dobro delo vaše, radi kojega će blagoslov božji trajno biti na vama i na deci vašoj. Toga radi evo i mi vekovima ugnjetavani, no nikada ne savladani, spremni stojimo da vam iz dubina naših svom snagom organskoga nam bića kliknemo: ponosita i viteška braćo naša, hvala vam . . .

I nas su vodili do krsta, no vi ste na samom krstu bili. Ali ubod i krvava žuč nije vas srećom usmrtila. Ona vas je naprotiv još potstakla da počupate kline sa ruku i nogu pa da — istina krvavi — ali ipak zdravi, sa njega nama stignete.

Vaše neiskazane muke, vaše neopevano viteštvo, vaša gorostasna požrtvovnost i vaša nenasitiva ljubav za sve što je srpsko i jugoslovensko, neka bi nama i pokolenjima našim nauka bila, kako da se borimo za ono, što se srpsko zove. Vaša moralna jačina krepí nas kao ono što je anđeo krepio Spasitelja u Getsimanskoj bašti . . . I da budemo iskreni reći ćemo vam da nas prisutnost vaša iz pameti izvodi, neko duhovno pijanstvo je ovladalo nama, sada, kad vas dočekujemo sa „u dobri čas“ i „sa srećom“ kao prijamni samoznak naše blagodarnosti, primite sokoli i junaci, nepostidjena braćo naša i opet najiskrenije hvala.

Hvala rećima, a kada ustreba i delom! A pre nego što ovako složno i okupljeno kliknemo mnogaja i premnogaja zajednički se Bogu pomolimo:

Bože pravde, Ti što spase
Od propasti dosad nas,
Čuj i odsad naše glase
I odsad nam budi spas.
Moćnom rukom vodi brani
Budućnosti srpski brod,
Bože spasi, bože hrani
Srpskog Kralja, srpski rod!

Posle crkvenog obreda održan je svečani defile oslobodilačkih trupa pred gradskom kućom. Na tribini je stajao pukovnik Vladislav Krupežević sa ostalim funkcionerima vojske. Narod je oduševljeno pozdravio vojsku, nakon čega je mlada bunjevka Mara Dulić recitovala Preradovićevu: „Zora puca, biće dana...“

U gradskoj kući je održan svečani zbor naroda, gde je govorio i zapovednik vojske Vladislav Krupežević.

Istoga dana pojavile su se na ulicama Subotice prvi plakati srpske vojske u kome je komandant mesta obavestio narod, da je srpska vojska posela grad Suboticu i okolinu.

Vojna komanda postavila je 20-og novembra prvu jugoslovensku gradsku upravu. Za gradonačelnika je postavljen Dr. Stipan Matijević, za podnačelnika Dr. Stipan Vojnić Tunić, za glavnog beležnika Dr. Joso Prčić, za velikog kapetana ing. Ivan Ivković Ivandekić, za ekonomskog savetnika Dr. Mirko Ivković Ivandekić, za šefa poreskog zvanja Mate Dulić, za glavnog računovođu Petar Gencel, za glavnog odvetnika Dr. Milorad Mijatov, za finansiskog savetnika Šandor Rajčić, za glavnog blagajnika Dušan Manojlović, za šefa aprovizacije Bogdan Dimitrijević, za školskog nadzornika Mijo Mandić.

Velike manifestacije naroda srpskoj vojsci ponovile su se 21-og novembra prilikom dolaska pukovnika Dragomira Milojevića, komandanta Dunavske divizijske oblasti. Narod je pozdravio visokog pretstavnika srpske vojske entuziazmom, na što je pukovnik Dragomir Milojević rekao: Srpska je vojska Suboticu zauzela, mi smo se s vama zagrlili i taj zagrljaj niko nikad raskinuti neće. Demarkaciona linija je granica koju mi svakako tražimo i koju ćemo dobiti, a gde narod naš dopire i preko te granice, i to je naše, i to će nam se dati.

Dvadesetčetvrtog novembra 1918 godine održan je u Hungariji drugi narodni zbor. Proglas, koji je izišao u Nevenu potpisali su Blaško Rajić, potpretsednik narodnog odbora i Dr. Jovan Petrović. Na ovaj zbor sletio je ogroman broj Bunjevaca i Srba i na tom zboru je uz klicanje Jugoslaviji, oslobođenju i ujedinjenju izabrana delegacija grada Subotice za veliku narodnu skupštinu, koja će se održati sutradan u Novom Sadu, u cilju da se proglasi otcepljenje Vojvodine od Mađarske.

Delegaciju Subotice sačinjavali su: Aradski Ignjat, Aradski Mita, Bajić Pere, Bešlin Milivoj, Bojić Blagoje, Budinčević Šime, Buljovčić Veco, Čović Gavro, Čović Tome, Čakić Andrija, Dimitrijević Bogdan, Dulić Mate, Đelmiš Gavro, Gencel Petar, Ivanović Koloman, Isakov Vojin, Ivandekić dr. Mirko, Ispanović Matija, Jurić Bela, Jurić Marko, Krljakov Obrad, Krnajski Jović Stevan, Krnajski Mata, Krnajski Puškašev Vlada, Kopunović Ljudevit, Latinčić dr. Jovan iz Novog Sada, Ludajić dr. Vitomir iz Sente, Malagurski Albe, Malagurski dr. Babijan, Malagurski Matija, Malagurski Ivan nastavnik, Malagurski Joso, Manojlović dr. Vladislav, Manojlović dr. Jovan, Marković Petar, Matijević dr. Stipan, Milodanović Šime, Miljački Tome, Marodić Milan, Miladinović dr. Radivoj, Mukić Joso, Olka Kalor, Orčić Bela, Oršić dr. Lazar, Ognjanov Petar, Ostrogonac dr. Bela, Pendžić Đorđe, Petrović dr. Jovan, Pešut Ivan, Popović Đura, Protić Marko, Prčić Miško, Prčić Ive, Prčić dr. Joso, Prešić prof. Bogoljub iz Novog Sada, Rajčić Aleksandar, Rajić Blaško, Segedinčev Toša, Stanković Vojislav, Stantić Bela, Sudarević dr. Vranje, Svirčević Bogdan, Terzin Dušan, Tumbas Lajčo, Tumbas Stipan, Vidaković M. Veco, Vojnić Tunić Ivan profesor, Vojnić Tunić dr. Stipan, Vukov Grga, Zvekić Petar.

Od gospođa i gospođica bile su: G-ca Mara Malagurski, Katica A. Rajčić, Olga V. Stanković, Manda dr. V. Sudarevićka, Anastazija Manojlović.

Na novosadskoj velikoj narodnoj skupštini predstavnik Bunjevaca Blaško Rajić održao je ovaj govor:

„Došao sam ovamo kao jednostavan borac za našu narodnu stvar. Izjavljujem da ja ovaj način rešenja našeg pitanja, kako je maločas izvršen, sa svim srcem pozdravljam i uz njega pristajem. A sad dozvolite, da vam prostim pučkim jezikom kažem, kako ja sve to posmatram. Neša buduća jugoslovenska država je kao jaje, iz koga će se izleći orao, koji će se dići nebu pod oblake. No kao što jaje, ako je u njemu samo belance ne vredi ništa, jer nema u njemu sadržine žumanceta, tako ni jugoslovenstvo samo za sebe ne vredi ništa. Ono bi bilo samo belance u jajetu, a sadržaj je jajeta ovoga srpski narod u Srbiji. Neću ovde razlagati, šta je Srbija uradila. Ta o tom govori danas sav veliki svet, nego ću u ime mojega, do sada potlačenoga, pritisnutoga, dosada na uništenje osuđenoga naroda (Živela naša braća Bunjevci) javno pred skupštinom da zahvalim Srbiji, što nas je svojom neprispodobivom vojskom oslobodila jarma i smrti! A vama braćo obećajem svojom muževnom reči, da ću na tom mestu, na koje me uz g. Tomića poslaste, po najboljem svom uverenju i znanju zastupati našu narodnu stvar.“

Na ovoj velikoj skupštini novosadskoj izabrani su za predstavnike Vojvodine pri beogradskoj srpskoj vladi za vezu između srpske vlade i Vojvodine: Blaško Rajić, Jaša Tomić, a pri Narodnom veću u Zagrebu za vezu između Vojvodine i Hrvatske: Dr. Jovan Manojlović i Petar Konjović.

Proglas velike novosadske narodne skupštine o otcepljenju Vojvodine od Mađarske i njenom prisajedinjenju sa Kraljevinom Srbijom pozdravilo je građanstvo Subotice sa velikim oduševljenjem.

Sa sličnim zanosom primila je Subotica i cela Vojvodina na znanje događaje prvoga decembra: Ujedinjenje svih Srba, Hrvata i Slovenaca, dakle i Bunjevaca i Šokaca u jedinstvenu Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca.

Jugosloveni Subotice od tada svake godine slave deseti novembar, kao dan manifestacije narodne svesti i volje za oslobođenjem i ujedinjenjem, a trinaesti novembar, kao dan oslobođenja, kada je srpska vojska ostvarila vekovni san ovdašnjih Bunjevaca i Srba i prvi decembar kao dan ujedinjenja, kada su predstavnici našega naroda i formalno izvršili ujedinjenje što je proglasio blagoupokojeni viteški Kralj Aleksandar Prvi Karađorđević Ujedinitelj.

GRADSKA BIBLIOTEKA
— SUBOTICA —

Broj ZI 16/1